Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 8

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 357 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., OʻzR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., OʻzR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri oʻrinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., OʻzR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar boʻyicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar boʻyicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar doʻstligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, OʻzR Bosh prokuraturasi boshqarma boshligʻi oʻrinbosari
Ochilov Farxod, OʻzR Bosh prokuraturasi IJQKD boshligʻi
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamgʻarmasi ijrochi direktori oʻrinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, t.f.f.d.(,PhD) TAQU katta oʻqituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon oʻgʻli, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,
Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan
Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan
Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation
Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute
Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE
Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE
Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People’s Friendship University of Russia
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University
Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja ugli, DSc, Prof., of TSUE
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan
Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE
Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute
Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia
Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction
Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA
Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA
Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey
Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G‘afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish 16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna

Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash 20
Shakarov Zafar Gafforovich

Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему 24
С.С. Исмаилов

"Kreativ iqtisodiyot" va "kreativ industriya": mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili 32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich

Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari 37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li

Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari 41
Sh.B. Donayev

Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir 45
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich

Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish 49
Idirisov Alisher Otajonovich

Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlari 53
Sultanov Maxmud Axmedovich

Poverty in developing countries: new problems and solutions 57
Amirdjanova Sitora Sunnat kizi

Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики 61
Вохидова Мехри Хасановна

Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран 69
Буранова Лола Вахобовна

Mamlakatimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi 78
Babamatov Tolib Xakimovich

Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari 83
S.A.Karabayev

O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari 90
Yusupov Aziz Shuxratovich

Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi 95
Gulbayeva Feruza Islamovna

Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri 102
Sherov Alisher Bakberganovich

Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili 107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi

O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 111
Umarova Malika Baxtiyarovna

Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций 116
Умида Юлдашева

Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях 120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish ... 127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari ... 132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li

Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari ... 138
Sharipov Narzullo G'ulomovich

O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi ... 144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi

Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari ... 148
Jumanazarova Z.K.

Xalqaro savdoning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri ... 154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich

Oliygohlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari ... 158
Adizov Sanjar Rashidovich

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish ... 165
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi

Концептуальная основа маркетинга в социальных сетях в туризме ... 174
Касимова Зилола Гуламиддиновна

O'zbekistonda don mahsulotlari klasterlarida ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini rivojlantrish ... 182
Alimov G'ayratjon Abduraxmon o'g'li

Актуальные проблемы и пути решения приватизации государственного имущества в узбекистане ... 186
Шахзод Сайдуллаев

Ttijorat bank daromadlaridagi risklarni baholash va boshqarishni takomillashtirish ... 192
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich

Sanoat korxonalarini iqtisodiy salohiyatini oshirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili ... 196
Quyjanov Xurshid Abdullayevich

Tashkilotning moliyaviy natijalarini hisobga olishda auditni takomillashtirish masalalari ... 200
Bakayev Xurshid Maxmudovich

Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi o'rni va ahamiyati ... 206
Normurzayev Umid Xolmurzayevich

Анализ международного опыта в сфере тепличного овощеводства ... 214
Нурутдинова Зухра Алишеровна

Hududda turizm xizmatlarini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarining mohiyati ... 220
Madaminova Sanobar Askarovna

Hududning iqtisodiy o'sishini "yashil" iqtisodiyot asosida shakllantirishning nazariy asoslari ... 226
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li

Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi faoliyati tahlili ... 230
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi

Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish ... 234
Uzakova Umida Ruziyevna

O'zbekisonda turistik majmualarni boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va yondashuvlarining metodologik jihatlari ... 241
Xomidov Qaxxorali Qurbonali o'g'li

Aktiv va reaktiv quvvatlari tushunchasi va ularni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar ... 247
Boykabilov Bahodir Mustafayevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kichik sanoat zonalari korxona va mahsulotlar raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuv 251
Ozoda Batirovna Sakiyeva

Investitsion jozibadorlikni baholashning uslubiy jihatlari 255
N.N.Zikrillayev

Hududlarda turizm tarmoqlari infratuzilmasi va uni rivojlantirishni boshqarishning metodologik jihatlari 263
Saidova Dilfuza Abdufattohovna

The connection of legal protection of geographical indications and state's economic growth 268
Almosova Shahnoza Sobirovna

Kichik biznesning integratsiyalashuv mexanizmlarini shakllantirish 273
Israilov Rustam Ibragimovich

Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari 277
D.D. Suvanova

Оптимизация маркетинговой деятельности вузов узбекистана для привлечения абитуриентов 283
Шамшиева Наргизахон Носирхужа кизи

Davlat budjetidan aholini uy-joy bilan ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari 290
Xannarov Komiljon Karimovich

Tijorat banklarida transformatsiyalashuv jarayonlarining tahlili 296
Yoqubov Murodjon Valibekovich

Роль инновационных инфраструктур в обеспечении конкурентоспособности промышленных предприятий 302
Каримов Хожакбар Махамаджон угли

O'zbekiston qishloq xo'jaligida Osiyocha ishlab chiqarish usuliga asos solinishi 306
Abdulla Abduqodirov

Kichik biznes korxonalari ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilish yo'llari 312
Nasrullayev Feruz Furqatovich

Ijtimoiy-iqtisodiy adolat – barqaror rivojlanish kafolati 318
Alimov Nasimjon Hoshimovich

"Istiqlol" memhonxonasi reklama faoliyati tahlili 322
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna

To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda asosiy belgilovchi omillar 328
Xaydarov Xurshidbek Latipjonovich

Enhancing Industrial Efficiency through Integrative Sustainability Approaches 334
Kholmukhamedova Feruza

Современные способы получения нефтяных битумов 338
Юлдашев Норбек Худайназарович, Махмудов Мухтор Жамолович, Комолов Руслан Илхомбекович

O'zbekistonda agrobiznes orqali hududlarni rivojlantirish masalalari 342
Islomov Jamshed Davronovich

Зарубежный опыт трансформации железнодорожной транспортной системы 347
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна

Sog'liqni saqlash sohasida davlat xususiy sherikligini tashkil etishning mintaqaviy xususiyatlari 351
Qurbanov Jumanazar Omonovich

Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish 354
Uzakov Utkir Abdusattarovich

SAVDO KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH HAMDA HISOB SIYOSATINI SHAKLLANTIRISH

UO‘K 657:006.013:658.8

Uzakov Utkir Abdusattarovich
Toshkent kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi
Toshkent Xalqaro Moliyaviy Boshqaruv va Texnologiyalar Universiteti
“Iqtisodiyot va boshqaruv” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish, savdo korxonalarining moliyaviy hisobotlarini xalqaro standartlar asosida yuritish, shuningdek, yurtimizda faoliyat yuritayotgan savdo korxonalarining buxgalteriya hisobini yanada yaxshilash bo‘yicha fikrlar va amaliy takliflar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: aksiyadorlik jamiyatlari, savdo korxonalari, buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS), hisob siyosati, investorlar, axborot, iqtisodiy naflar.

Abstract: In this article, ideas and practical suggestions on the organization of accounting in trade enterprises and the formation of accounting policy, financial reporting of trade enterprises based on international standards, as well as further improvement of the accounting of trade enterprises operating in our country are covered.

Key words: Joint stock companies, trade enterprises, accounting, international standards of financial reporting (IFRS), account policy, investors, information, economic benefits.

Аннотация: В данной статье изложены идеи и практические предложения по организации бухгалтерского учета в торговых предприятиях и формированию учетной политики, финансовой отчетности торговых предприятий на основе международных стандартов, а также дальнейшему совершенствованию бухгалтерского учета торговых предприятий, действующих в нашей стране.

Ключевые слова: Акционерные общества, торговые предприятия, бухгалтерский учет, международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), учетная политика, инвесторы, информация, экономические выгоды.

KIRISH

Mamlakatimiz iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni to‘g‘ridan to‘g‘ri jalb etilishi, erkin iqtisodiy zonalarning tashkil etilishi va faoliyat yuritishi buxgalteriya hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tashkil qilishni zarurat qilib qo‘ymoqda.

Investorlar va boshqa moliyaviy axborotdan foydalanuvchilar o‘zlarini qiziqtirgan tashkilot haqidagi ma’lumotdan manfaatdor bo‘ladi. Bu manfaat esa ularning iqtisodiy, investitsion va huquqiy qaror chiqarishlari zaruratidan kelib chiqadi.

Yurtimizda ham hozirda turli xil xorijiy korxonalar, ko‘plab tashkilotlar va tijorat banklari, aksionerlik jamiyatlari hamda yirik savdo korxonalari buxgalteriya hisobi hamda hisobotini tashkil etish va yuritishda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlaridan (MHXS) foydalanib kelmoqda. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4611-son[1] qarori asos bo‘lib xizmat qilmoqda [1.1].

1 https://lex.uz/docs/-4746047

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bugungi kunga kelib mamlakatimizda savdo korxonalari soni kundan kunga ko‘payib va kengayib bormoqda, o‘z navbatida, ularning elektron tijorat, onlayn savdo va shunga o‘xshash boshqa turlari juda tezlikda rivojlanmoqda. Savdo korxonalarining kengayishi va rivojlanishida, albatta, buxgalteriya hisobini to‘g‘ri tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, yirik soliq to‘lovchi korxonalar o‘z hisobotlarini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlaridan (MHXS) foydalanmoqda. Bu, o‘z navbatida, savdo korxonalarini jahonga chiqishi va yanada rivojlanishi uchun asosiy sabablardan biri hisoblanadi. Savdo korxonalarining xalqaro standartlar asosida tuzilgan moliyaviy hisobotlarini xorijiy investorlar tomonidan tanishish imkoniyatiga ega bo‘lishi va ular korxonalarga o‘zining sarmoyasini kiritish bo‘yicha yengilliklar tug‘diradi.

Hisob siyosati – buxgalteriya hisobi va soliq hisobini yuritish va ular asosida moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari, tamoyillari, qoidalari va tartiblari majmuidir [2.1].

“Hisob siyosatlari, hisoblab chiqilgan baholardagi o‘zgarishlar va xatolar” nomli 8-son BHXSda esa hisob siyosatiga quyidagicha tarif berilgan. Hisob siyosati – bu tadbirkorlik subyekti tomonidan moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda va taqdim etishda qo‘llaniladigan muayyan tamoyillar, usullar, odatlar, qoidalar va amaliyotlardir [3.1].

Ba’zi bir manbalarda esa hozirgi vaqtda xo‘jalik yurituvchi subyektlar ikki xil hisob siyosatiga ega bo‘lishi kerak deb biladi:

1. Buxgalteriya hisobi maqsadlari uchun hisob siyosati – buxgalteriya hisobining yuritish usullari yig‘indisi;
2. Soliq maqsadlari uchun hisob siyosati – soliq to‘lovchining qabul qilingan soliq hisobi tizimini tasdiqlovchi ichki hujjatidir [4.1].

Buxgalteriya hisobi ma’lum bir xo‘jalik yurituvchi subyekt to‘g‘risida moliyaviy ma’lumotlarni aniqlash, qayta ishlash va moliyaviy hisobot shaklida faoliyat yurituvchi subyektning moliyaviy holatiga qiziquvchi foydalanuvchilarga ma’lumotni yetkazib berishni amalga oshiradigan axborot tizimidir. Buxgalteriyaning maqsadi – turli foydalanuvchilarni ma’lumotga bo‘lgan ehtiyojini, ushbu ma’lumotni olish uchun eng kam sarf-xarajatlar bilan qondirishdir. O‘z-o‘zidan ma’lumki, qarorlarni qabul qilish uchun axborot tizimdan foydalanish natijasida olinishi mumkin bo‘lgan iqtisodiy naflar ushbu tizimga ketgan xarajatlardan ustun bo‘lishi lozim.

Demak, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari predmeti bo‘lib, xalqaro standartlar asosida pul ifodasida aks ettiriladigan xo‘jalik mablag‘lari, shu mablag‘lar manbalari, ularning xo‘jalik faoliyati va moliyaviy natijalari bo‘lib hisoblanadi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda moddiy va nomoddiy aktivlar, majburiyatlar, kapital, daromad va xarajatlar, foyda va zararlar hamda ularning harakati bilan bog‘liq bo‘lgan xo‘jalik moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining obyektlari hisoblanadi [5.1].

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Ushbu maqolaning metodologik asosini O‘zbekiston Respublikasining qonunlari, Prezidentimizning qaror va farmonlari, asarlari va ma’ruzalari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, buxgalteriya hisobiga oid milliy va xalqaro standartlar, nizomlar, yo‘riqnomalar, xorijda va respublikamizda chop qilingan ilmiy ishlar, darsliklar va qo‘llanmalar, ilmiy maqolalar, internet tarmog‘i materiallari hamda izlanishlar olib borilgan korxonalarning amaliy materiallari tashkil etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari butunjahonda moliyaviy hisobot standartlarining yaqinlashishida, kelishuvida va yanada yaxshilanishida muhim rol o‘ynaydi.

Korxonalarning hisobotlarini korxona haqidagi axborot desak ham bo‘ladi. Bu axborotdan foydalanuvchilar ushbu axborotlardan foydalanib qarorlar chiqaradilar.

Hisobot ma’lumotlarini o‘rganish korxonada mavjud bo‘lgan ichki rezervlarni aniqlash va ularni ishga solish imkoniyatini ham beradi.

Hisobot ko‘rsatkichlari kelgusi yillar rejalarini tuzish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi, chunki kelajak rejalarini tuzish uchun mavjud imkoniyatlarni bilish muhim ahamiyatga egadir, bunday ma’lumotlar hisobotda mavjud bo‘lib, u yana joriy hisobotlarning tashkil qilinishiga ham o‘z ijobiy ta’sirini ko‘rsatadi [6.1].

Korxonaning hisobotlari o‘z vaqtida, aniq, ishonarli bo‘lish bilan birgalikda sifatli va sodda bo‘lishi ham muhim sanaladi.

Hisob va hisobot ma’lumotlarini haqiqiysi bilan to‘g‘ri kelishini inventarizatsiya yo‘li bilan tekshirib turiladi, bu esa ko‘rsatkichlarni haqiqatdagisi bilan to‘g‘ri, aniq va obyektiv bo‘lishini ta’minlaydi. Moliyaviy hisobot jarayonini xalqaro amaliyotda 4 ta bosqichga bo‘lish qabul qilingan.

Birinchi bosqichda barcha xo‘jalik jarayonlari yoppasiga hujjatlashtiriladi.

Ikkinchi bosqichda hisob ma’lumotlari buxgalteriya hisobi hisobvaraqlarida (sintetik va analitik) hisob registrlarida guruhlangan holda aks ettiriladi.

Uchinchi bosqichda hisobot shakllari tashkil topadi.

To‘rtinchi bosqichda korxona faoliyati hisobot ma’lumotlari asosida tahlil qilinadi va faoliyatga baho beriladi. Ko‘rsatilgan 4 bosqich yagona tizim deb qaralishi lozim. Bu moliyaviy hisobotni xalqaro standartlari talabidir [6.2].

Moliyaviy hisobotning quyidagi 4 ta shakli mavjud bo‘lib ular quyidagilardan iborat:

1. Moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobot;
2. Umumalashgan daromad to‘g‘risidagi hisobot;
3. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot;
4. Xususiy kapital harakati to‘g‘risidagi hisobot.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga asosan tuzilgan hisobotlar korxonaga o‘z pullarini kirituvchilar, hozirgi paytdagi va potensial investorlar, shuningdek, boshqa kreditorlarga hisobot beruvchi tashkilotga resurslarni taqdim etish to‘g‘risidagi qarorlarni qabul qilishda foydali va zaruriy bo‘ladigan moliyaviy axborotni taqdim etish uchun zarur.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari dolzarbligi yana quyidagilardan iborat:

- Investor manfaatlari yo‘lida tuzilgan bo‘ladi
- Investor uchun tushunarli bo‘ladi
- Eng yaxshi xalqaro amaliyotga mos bo‘ladi
- Ixtiyoriy kompaniyalarni taqqoslash mumkin bo‘ladi
- Standart (belgilangan) tartib asosida tekshiriladi.

Moliyaviy hisobot xo‘jalik faoliyati haqidagi asosiy ta’minot manbaidir. U, birinchidan, korxonaning o‘ziga kerakdir. Ikkinchidan, korxonada ishlamaydigan shaxslarga (hissadorlik ja’miyatlarida), ya’ni o‘z mablag‘ini ulush sifatida qo‘ygan hissadorlar va boshqa kreditorlarga kerak. Uchinchidan, hisobot davlatning soliq va boshqa organlariga kerak.

Moliyaviy hisobot, avvalambor, korxona mulki tarkibini hamda korxona moliya natijalarini xarakterlaydi. Undan tashqari bu hisobotda boshqa korxonalar bilan bo‘ladigan hisob-kitoblar, moliya organlari va bank muassasalari bilan bo‘ladigan hisob-kitoblar aks ettiriladi hamda boshqalarning ushbu korxonaga bo‘lgan ishonchni oshiradi. Bu, o‘z navbatida, korxona uchun ijobiy holat hisoblanadi va kelajakdagi ishlariga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bugungi kunga kelib buxgalteriya ishlarini tashkil qilishga qo‘yilgan eng asosiy talab bu – uning kam xarajatli va sodda bo‘lishidir.

Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini to‘g‘ri tashkil etish va hisob siyosatini xalqaro standartlarga muvofiq shakllantirish moliyaviy hisob-kitoblarning aniq va ishonchli bo‘lishini ta’minlaydi. Xalqaro standartlar bu jarayonni bir xilda va aniq amalga oshirilishini kafolatlaydi.

Yana shuni qo‘shimcha sifatida taklif qilishim mumkinki, savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish va hisob siyosatini shakllantirish xalqaro standartlar bo‘yicha amalga oshirilishi maqsadga muvofiq deb o‘ylayman. Bu nafaqat moliyaviy holatni to‘g‘ri aks ettirish, balki investorlar, moliyaviy institutlar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan ishonchli munosabatlarni o‘rnatish uchun ham zarurdir. Xalqaro standartlar bu jarayonda asosiy yo‘l-yo‘riqni ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4611-son qarori, https://lex.uz
2. Drokina Natalya, Kaipova Gulnar “Formation of accounting policy content” 01.01.2020. https://www.researchgate.net
3. https://www.lex.uz
4. https://uz.muhosib.uz
5. D.E. Norbekov, A.N. To‘rayev, Sh.Sh. Rahmonov Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari: O‘quv qo‘llanma. –T.: “Iqtisod-Moliya”, 2019.–332 b.
6. A.B. Muxametov, A.A. Abduvohidov, S.I. Matkuliyeva, B.E. Matrasulov, G.Q. Turayeva Buxgalteriya hisobi. Texnikum va kasb-hunar kollejlari uchun darslik. 2023.–462 b.
7. ACCA Financial Accounting (FA/FFA) Study Text: Published by: Kaplan Publishing UK Unit 2 The Business Centre Molly Millar’s Lane Wokingham Berkshire RG41 2QZ ISBN: 978-1-78740-586-8 © Kaplan Financial Limited, 2020.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.